

Inklusion i
folkeskolen 2013

**VIDENSGRUNDLAG
FOR LEDELSESOMRÅDER**

**4. ANDRE
PROFESSIONELLE
FAGPERSONER**

1

Ressourcepersoner gør en forskel i skolen, når ledelse og organisering understøtter videndeling og samarbejde.

I en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere og otte skolers erfaringer med at bruge ressourcepersoner kortlægges, hvilke funktioner, roller og opgaver ressourcepersonerne varetager med henblik på at opkvalificere lærerne i folkeskolen. I undersøgelsen anvendes 'særlige ressourcepersoner' som en samlebetegnelse for lærere, der har en specialviden på et fagligt og pædagogisk område (IT-vejledere, AKT-vejledere, læsevejledere, bibliotekarer og koordinatore for specialundervisning, vejledere i dansk som andetsprog, evalueringsvejledere m.fl.).

Undersøgelsen kortlægger, hvilke typer af ressourcepersoner der findes, hvordan de er placeret i skolens organisation, og hvordan de samarbejder med skoleledelsen. Den belyser en række udfordringer og dilemmaer i ressourcepersonernes samarbejde med skolens medarbejdere og belyser fx spørgsmålet om, hvordan man fastholder en relation mellem på den ene side at være en ligeværdig kollega og på den anden side at være i tæt samarbejde med skolens ledelse.

Undersøgelsen afdækker, at der hersker to forskellige logikker, som betyder, at ressourcepersonerne anvendes med to forskellige formål:

1. På nogle skoler bruges ressourcepersonerne til at løse presserende *driftsopgaver*, fx når AKT-vejledere træder ind i klassen og aflaster læreren i forhold til elever med særlige behov. Denne rolle opleves af lærerne som en uundværlig støtte for at gennemføre undervisningen.
2. På andre skoler bruges ressourcepersonerne til *udviklingsopgaver*, fx når læsevejlederne og evalueringsvejlederne går ind i mere langsigtede vejledningsforløb med henblik på at udvikle ny viden og metoder i lærernes tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen. Især denne udviklingsopgave må antages at have stor betydning for, at skolens medarbejdere får adgang til den mest aktuelle viden på inklusionsområdet.

Videndeling og vidensudvikling varetages således meget forskelligt på skolerne, hvilket kommer til udtryk gennem forskellige organiseringer af ressourcepersonerne. På nogle skoler skelnes mellem indsatser rettet mod elever med særlige behov, hvor ressourcepersoner er tilknyttet *specialcentre*, mens indsatser rettet mod udvikling af den almene pædagogik og læring er organiseret i *pædagogiske udviklingscentre*. Andre skoler samler begge funktioner i kompetencecentre med en enstrengt indgang til ressourcepersoner.

Sådanne *kompetencecentre* kan være opdelt i interne og eksterne ressourcepersoner, hvor fx socialrådgivere, tale-hørepedagoger og psykologer er tilknyttet. Det påpeges, at det er en

stor ledelsesmæssig udfordring at etablere sammenhænge med synergi mellem specialcentre og udviklingscentre. En sådan sammenhæng må antages at have stor betydning for skolens muligheder for at etablere inkluderende læringsmiljøer for alle børn. Her fremhæves, at en synlig og engageret ledelse af anvendelsen af ressourcepersonerne skaber den nødvendige legitimitet i forhold til skolens ansatte, og at ressourcepersonerne anser denne opbakning for helt nødvendig for, at deres viden kan bringes i spil. Formaliserede procedurer og kompetencebeskrivelser er her vigtige redskaber for ledelsen.

(1) Særlige ressourcepersoner i folkeskolen.

Danmarks Evalueringsinstitut 2009

www.eva.dk/projekter/2008/saerlige-ressourcepersoners-rolle-i-folkeskolen/rapport/saerlige-ressourcepersoner-i-folkeskolen

2

Lærerne henter støtte fra ressourcepersoner og i deres eget team.

'Indsatser for inklusion i folkeskolen' er en landsdækkende spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere og lærere med det formål at kortlægge skolernes tiltag i arbejdet med inklusion. Undersøgelsen belyser skoleledernes syn på inklusion, deres vurdering af lærernes kompetencer, skolernes prioritering af arbejdet med inklusion samt lærernes anvendelse af forskellige typer af indsatser i almenundervisningen, herunder forebyggende og indgribende indsatser rettet mod enkelte elever og grupper af elever.

En af undersøgelsens hovedkonklusioner er, at skolerne står med en stor udfordring, når det gælder om at prioritere mellem inklusionsindsatser, som på den ene side er rettet mod enkelte elever (med særlige behov) og på den anden side mod mere forebyggende og indgribende indsatser. Her er skolerne ikke så gode til at arbejde så forebyggende, som de gerne vil, og indsatser rettet mod enkelte elever er mere udbredte, end skolerne selv ønsker det - en udfordring, som også foranstående undersøgelse kunne påvise.

I et selvstændigt afsnit belyses lærernes samarbejde med skolens ressourcepersoner, og hvilken betydning det har for deres arbejde med inklusion (s. 48-54). På spørgsmålet om, hvorfra lærerne henter inspiration og sparring til inklusionsarbejdet, svarer 88 %, at de i høj grad eller i nogen grad henter fra deres team, mens 70 % svarer, at de henter inspiration og sparring fra ressourcepersoner.

Undersøgelsen viser, at lærerne samarbejder med især tre typer af ressourcepersoner, når det gælder inklusion: 61 % samarbejder med AKT-vejleder, 50 % med læsevejleder og 47 % med koordinator for specialundervisning.

Når man spørger skolelederne om samarbejdets betydning for inklusion, svarer 95 %, at de særlige ressourcepersoner er en

væsentlig del af skolens arbejde med inklusion. Der er ligeledes stor enighed blandt skolelederne om, at lærerne i høj grad gør brug af ressourcerne, og at lærerne har bredt kendskab til, hvilken støtte de kan hente.

(2) Indsatser for inklusion i folkeskolen.

Danmarks Evalueringsinstitut 2011

www.eva.dk/projekter/2011/undersogelse-af-skolens-indsatser-for-inklusion/projektprodukter/inklusion

3

Socialrådgivere på 29 københavnske skoler styrker skolens samarbejde med socialforvaltningen om udsatte børn og unge.

'Projekt Socialrådgivere på Skolerne' er et projekt, som er gennemført i Københavns Kommune 2007-2010 med socialrådgivere på 29 københavnske skoler. Skolerne blev udvalgt på baggrund af antallet af elever, der har forældre, som modtager kontanthjælp eller førtidspension. Formålet med projektet har været, at socialrådgiverne i samarbejde med skolerne skal sikre, at børn med sociale eller adfærdsmæssige vanskeligheder får den rigtige støtte på et tidligt tidspunkt.

Målet har bl.a. været at:

- Fremme den gensidige forståelse og dialog mellem familier og skolen
- Sikre dialog mellem skolen og socialcenter
- Understøtte skolerne i at foretage kvalificerede underretninger til socialforvaltningen

I løbet af de to skoleår har socialrådgiverne haft kontakt til omkring 750 elever og forældre, hvilket resulterede i, at der blev igangsat støtteinitiativer i skole regi i 29 % af tilfældene, mens familierne blev henvist til andre rådgivningstilbud i 19 % af tilfældene, og at PPR er gået videre med sagen i 10 % af tilfældene.

Socialrådgiverne har brugt over halvdelen af deres tid direkte på skolen med rådgivning af lærere, elever, forældre, aktiviteter i klasserne samt deltagelse i tværfaglige møder. En tredjedel af tiden er anvendt på koordinering af indsatser for forældre og elever, skriftligt arbejde samt møder i børnefamilieenhederne.

I slutevalueringen af projektet fremhæves to markante resultater:

1. Kvaliteten af skolernes underretninger til børnefamilieenhederne er øget
2. Elevernes fraværprocent er faldet i sammenligning med andre skoler

Det anbefales, at socialrådgiverordningen gøres permanent og indføres på alle skoler, hvor socialrådgiverne bruges på en systematisk måde ved at deltage i tværfaglige fora, hvor 'bekym-

ringsbørn' drøftes, og ved at indgå i faste arbejds gange om underretninger og som fast person i skolens klasse gennemgange. Der er bevilget midler til en permanent skolesocialrådgiverordning for alle skoler frem til 2014.

(3) Slutevaluering af Projekt Socialrådgivere på Skolerne.

Københavns Kommunes Socialforvaltning 2010

www.kk.dk/eDoc/B%C3%B8rne-%20og%20Ungdomsudvalget/10-02-2010%2009.00.00/Referat/12-02-2010%2012.44.40/5168063.PDF

4 og 5

PPR – fra udredende og konsultative funktioner til systematiske kompetenceudviklingsfunktioner for medarbejderne.

PPR er den af de eksterne samarbejdspartnere, som skolen hyppigst samarbejder med. Derfor spiller PPR generelt en meget betydningsfuld rolle i udviklingen af den inkluderende skole – både i skolens hverdag og i mange forskellige udviklingsprojekter, hvor der arbejdes med at implementere inklusionsstrategier til pædagogisk praksis.

I et følgeforskningsprojekt til 22 satspuljeprojekter i Undervisningsministeriets regi er det bl.a. undersøgt, hvilke faktorer der fremmer inklusion i skolen, lærernes behov for kompetenceudvikling samt hvilken rolle PPR spiller i disse udviklingsprojekter. På baggrund af erfaringer fra 22 forskellige inklusionsprojekter konkluderes, at de mange modeller og metoder til at gøre almenområdet mere inkluderende har positive effekter.

De afprøvede metoder har hver især styrkesider, men ingen metoder kan alene tilgodese alle elevers behov for støtte. Mange af projekterne har måttet konstatere, at de ikke har haft effekt i forhold til den mest udsatte målgruppe, fx de udadreagerende elever. Der er ikke alene behov for en afklaring af målgrupperne, men også behov for at afklare, hvor langt de enkelte metoder rækker.

Lærerne efterlyser metoder til at vurdere effekter på fællesskabsniveau frem for metoder, der retter sig mod måling af individuelle præstationer. Her peges på, at der er behov for, at PPR optræder med nye og synlige funktioner for at støtte lærerne i deres kompetenceudvikling. Ud over den klinisk udredende funktion og den konsultative funktion er der brug for, at PPR indtræder i samarbejdet med skolen i en tredje funktion, nemlig som proceskonsulenter, der deltager i længere og sammenhængende skoleudviklingsprojekter med fokus på lærernes kompetenceudvikling.

(4) De mange veje – følgeforskning til skoleudvikling vedrørende 'Mindre specialundervisning, styrket faglighed og øget rummelighed'

Teori- og Metodecentret, Professionshøjskolen UCC, 2011

www.mindre-specialundervisning.dk/PageFiles/1126/De%20mange%20veje%20-%20rapport%20november%202010.pdf

Det er en ledelsesmæssig udfordring at inddrage PPR i et samarbejde på tværs af almene og specialpædagogiske læringsarenaer, hvor elevers vanskeligheder med deltagelse i almenundervisningen søges løst ved, at PPR støtter lærerne i inklusionsopgaven i almene klasser. I en overbliksgivende artikel refereres til en række forsknings- og udviklingsprojekter, hvor PPR i samarbejde med lærere har forsøgt at bygge bro mellem inklusionsindsatser i almene klasser og fx familieklasser med deltagelse af børn og forældre og andre familiedemedlemmer.

Her beskrives en række dilemmaer, der opstår, når vanskeligheder i almenundervisningen søges løst i andre organisatoriske kontekster (familieklassen). Spørgsmålet er, hvordan det kan give mening for både børnene og lærerne at ekskludere for at kunne inkludere. Her peges på, at inklusion ikke bare er et spørgsmål om, hvordan PPR skal bidrage med mere af det samme (elevudredninger og henvisninger til individuelle støtteformer), men skal deltage i skolens organisatoriske udvikling, så eleverne får adgang til flere læringsarenaer, samtidig med at de bevarer deres tilhørsforhold til en stamklasse.

(5) Morin, Anne (2011): Pædagogisk Psykologisk Rådgivning som samarbejdspartner i den inkluderende skole. I: Boelt, V., Jørgensen, M., Rasmussen, T., N.: Specialpædagogik – teori og praksis. KVAN.

6 og 7

AKT-medarbejdernes praksis finder sted i et uafklaret samarbejdsfelt med modsætningsfyldte forventninger.

AKT-medarbejderne repræsenterer den del af skolens interne ressourcepersoner, som ledelsen og de ansatte hyppigst samarbejder med. Sammen med PPR-medarbejderne udgør de en central samarbejdspartner for skoleledelsen. I et ph.d.-forskningsprojekt er det bl. a. undersøgt, hvilke opgaveforståelser der ligger til grund for AKT-medarbejdernes praksis, og hvilke specialpædagogiske grundforståelser af begrebet inklusion der kommer til udtryk i AKT-medarbejdernes samarbejde med skolens ansatte.

I en kortfattet artikel gives en fremstilling af undersøgelsens hovedkonklusioner, af hvilke her skal fremhæves:

- Når der ikke er enighed om, hvad begrebet inklusion betyder, giver det anledning til meget forskellige former for praksis, der bygger på forskellige forventninger til samarbejdet
- Inklusionsbestrebelse er i højere grad orienteret mod fysisk tilstedeværelse og social deltagelse end mod faglig læring og uddannelsesmæssig inklusion
- Det forventes, at AKT-medarbejderne optræder i en rådgivningsrelation til sine kolleger, hvor arbejdet udfoldes i dels den direkte arena med støtte til enkeltelever og dels i en indirekte arena med støtte til læreren og samarbejdet i lærerteams

- AKT-medarbejderne retter primært deres interventioner imod den kontekst, eleven befinder sig i (læringsmiljø, teamsamarbejde og andre pædagogiske strukturer)
- Modtagerne af AKT-ydelserne (lærere og pædagoger) er primært optaget af en individorienteret støtte med forandringer af eleverne som individer og ikke forandringer af social kontekst og læringsmiljø.
- Der er tale om to modsatrettede forventninger mellem AKT-leverandør og AKT-modtager, som skaber uklarhed om forandringsfokus. Det handler om, hvorvidt AKT-medarbejderne udfylder en serviceopgave i lærerens undervisning (de urolige elever vejledes ud af klassen), eller om der er tale om en støtte til udvikling af ressourcer i elevfællesskabet og lærerteamet.
- Funktionsbeskrivelser for AKT-medarbejderne skal bygge på reelle kompetencer til at arbejde både på den direkte arena for støtte til enkelte elever og på den indirekte arena for udvikling af kompetencer og ressourcer blandt elever, lærere og lærerteams.

Det er væsentligt for samarbejdet, at AKT-medarbejderen er en synlig deltager i skolens direkte undervisnings- og læringsarenaer, hvilket øger samarbejds mulighederne og AKT-medarbejdernes legitimitet og faglige status.

(6) Alenkær, Rasmus (2010): Arbejdet med adfærd, kontakt og trivsel i den inkluderende skole. Ph.d.-afhandling ved Syddansk Universitet

(7) Alenkær, Rasmus (2011): Byggesten til en inkluderende AKT-praksis. I: Boelt, V., Jørgensen, M., Rasmussen, T., N.: Specialpædagogik – teori og praksis. KVAN.

8 og 9

Samarbejdet mellem pædagoger og lærere øger elevernes deltagelsesmuligheder og skaber flere typer af læringsrum.

Inklusionsindsatsen i skolen forbedres, når to professioner (lærere og pædagoger) samarbejder om undervisningen. I et forsknings- og udviklingsprojekt er det undersøgt, hvilke betingelser der skal være til stede for at skabe et mere inkluderende læringsmiljø i skolen.

Det gode samarbejde, som fremmer en inkluderende praksis, er karakteriseret ved:

- Lærerne og pædagogerne anerkender hinandens faglige tilgange som forskellige og erkender kvaliteten i hinandens faglighed
- Viden om hinandens faglige praksis, arbejdsfelter og professionsforståelser med blik for hinandens styrkesider
- En fælles praksis opnås ved at begge parter deltager i planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisning og aktiviteter

- En tæt daglig kontakt og dialog om faglige og sociale fokusområder med fælles tid
- Forskellige undervisnings- og læringsforståelser kommer til udtryk i en fælles praksis
- Viden om den fælles praksis øges gennem gensidig iagttagelse og sparring.

Projektet har også haft fokus på ledelsens betydning for samarbejdet. Et stærkt ledelsesmæssigt fokus med opfordring, opbakning og reel støtte til at definere, hvilken retning samarbejdet skal tage, er en betingelse for et godt samarbejde. Fx kan der udarbejdes samarbejdsplaner, der afklarer forventninger, opgaver og kompetencer. Her lægges grunden til en samarbejdskultur, hvor begge fagligheder har lige adgang til skolens læringsaktiviteter, hvilket anses for at være en betingelse for at øge elevernes deltagelsesmuligheder.

I Københavns Kommune er det besluttet som led i specialreformen, at der ansættes inklusionspædagoger på alle skoler for at varetage både special- og socialpædagogiske opgaver på alle klassetrin. I funktionsbeskrivelsen hedder det:

- Pædagoger skal 'styrke vilkårene for udvikling og læring for alle skolens børn – med et særligt fokus på børn i vanskeligheder'

- Pædagogernes faglighed skal skabe sammenhæng i børnenes skole- og hverdagsliv
- Inklusionspædagogerne skal i samarbejde med lærerne kunne anlægge et relations- og kontekstorienteret perspektiv på inklusionsudfordringerne, hvor der både sættes ind over for det enkelte barn i vanskeligheder og iværksættes forandring i de omgivelser, hvor disse vanskeligheder opstår
- Sparring med lærerne og deltagelse i konkrete forløb, som retter sig mod udvikling af fællesskab, sociale og personlige kompetencer hos eleverne
- Etablere samarbejde med enkelte og grupper af forældre til børn i vanskeligheder.

(8) DET GODE SAMARBEJDE – læreres og pædagogers samarbejde i skolen. BUPL 2012

[www.bu-pl.dk/iwfile/BALG-8R8FY9/\\$file/Det%20gode%20samarb_12_web.pdf](http://www.bu-pl.dk/iwfile/BALG-8R8FY9/$file/Det%20gode%20samarb_12_web.pdf)

(9) Pædagoger skal gøre københavnske skoler inklusionsparate

www.folkeskolen.dk/68524/paedagoger-skal-goere-koebenhavnske-skoler-inklusionsparate

